

Smrtoglavec – skrivnostni obiskovalec čebeljega panja

Simon Golob, svetovalec specialist za tehnologijo čebelarjenja (simon.golob@czs.si)

Foto: Mira Jenko Rogel

Buba smrtoglavca z vidnim rilčkom

Gosenica smrtoglavca z vidnim rilčkom

Foto: Simon Golob

Smrtoglavec z razponom kril do 13 cm

Predvsem v spomladanskem in jesenskem času lahko v panjih najdemo ostanke večjega metulja, ki ga čebele iz panja niso mogle odstraniti, so ga pa zato propolizirale in na ta način preprečile njegovo razkrajanje. Za katero žival pravzaprav gre, kako je videti in zakaj zahaja v čebelje panje?

Gre za smrtoglavca (*Acherontia atropos*), nočnega metulja iz družine vešcev, katerega življenjski prostor obsega območje Sredozemlja, Bližnjega vzhoda in večine Afrike (vse do skrajnega juga celine). Zaradi vsakoletnih selitev je lahko na severu ob vedno bolj milih zimah

prisoten do Velike Britanije in Skandinavije, opažen pa je bil tudi na Islandiji in severu evropskega dela Rusije. Na vzhodu se pojavlja vse do Indije, zahodnega dela Savdske Arabije in vzhodnega dela Kazahstana, na zahodu pa do Azorov in Kanarskih otokov. Nočni metulj, ki pri nas ni avtohton, je tipičen selivec na dolge razdalje, ki v osrednjo Evropo prileti v začetku poletja z območij južne Evrope ali Afrike.

Gosenice smrtoglavca so rumenih, zelenih in rjavih odtenkov in zrastejo do velikosti 12–13 cm. Njihov življenjski prostor so predvsem njive, kjer se prehranjujejo z različnimi rastlinami, najpogosteje pa s krompirjem in k njemu sorodnimi vrstami iz družine razhudnikov (*Solanaceae*). Gosenice se zabubijo v zemlji, bube, iz katerih se razvijejo odrasli osebki, pa so gladkega sijočega videza in rdeče rjave barve. Za odrasle osebe je značilen videz lobanje na hrbtni strani oprsja, po kateri je žival tudi poimenovana. Čeprav smrtoglavec z razponom kril do 13 cm ni ravno majhen, pa zaradi svojega načina življenja večini ljudi ostane prikrit in posledično neznan. Svetli del dneva preživi predvsem na deblih dreves, kjer se zaradi varovalne barve uspešno zlije z drevesnim lubjem. Aktiven postane v nočnem času, ko ga v notranjost čebeljih panjev žene

Smrtoglavec dan preživi skrit na lublju dreves.

Foto: Simon Golob

ZANIMIVOST

Smrtoglavci imajo razvit obrambni mehanizem, pri katerem, ko se počutijo ogrožene, skozi žrelo spuščajo kratko trajajoče zvoke. Posamezni piski trajajo približno 200 ms in so sestavljeni iz faz napihovanja, kratkega premora in izpihovanja ter so posledica vpihovanja in izpihovanja zraka skozi žrelo živali.

Foto: Mira Jenko Rogel

Ostanki smrtoglavcev, ki jih čebele niso mogle odstraniti iz panjev.

nenasitna želja po medu. Za takšen način prehranjevanja je opremljen s kratkim in debelim rilčkom, s katerim preluknja pokrovčke satnih celic in iz njih izsesa med. Da ga pri delu čebele ne zaznajo, smrtoglavci izloča kemijske snovi, s katerimi ponazarja vonj čebel in tako prikriva svojo prisotnost ter pomirja čebele. Na obiskovanje panjev je prilagojen tudi z večjo odpornostjo proti čebeljemu strupu, zaščito pred piki čebel pa mu (predvsem v omejenem prostoru med sati) omogoča tudi postavitev kril. Kljub vsemu pa obramba smrtoglavca ni popolna. Če ga čebele v panju ali pred žrelom zaznajo, se močno razdražijo in postanejo agresivne. To in dejstvo, da smrtoglavci, ki se je najedel medu, pogosto ne zmore več zapustiti panja skozi žrelo, sta tudi razloga, da v panjih poginejo. Ker čebele zaradi velikosti vsiljivca tega ne morejo vedno odstraniti skozi žrelo panja, z mrtvih smrtoglavcev odstranijo mehke dele, preostanek telesa

pa obdajo s propolisom, ga na ta način balzamirajo in preprečijo propadanje znotraj panja. Vdori smrtoglavcev v panje so pogosti predvsem v jeseni, razen povečanega vznemirjenja čebel in hranjenja z zalogami medu pa ta žival čebelarjem večje škode ne povzroča. Vstop v panj mu lahko preprečimo z žrelnimi zapornicami ali drugimi načini zmanjševanja višine in širine žrela.

Viri:

- Bahmer, H. 2023. Fremder Gast. Deutsches Bienen-Journal, 2023, 1: 47.
- Brehm, G. in sod. 2015. The unique sound production of the Death's-head hawkmoth (*Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758)) revisited. Die Naturwissenschaften. 102 (7–8). 1292.
- Bolu, H., Kara, K., Zirek, D., Ozaslan, C. 2015. A New Host *Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758) (Lepidoptera: Sphingidae) Record for *Drino atropivora* (Robineau-Desvoidy 1830): (Diptera: Tachinidae) from Turkey. Journal of the Entomological Research Society. 17. 11–16.

ZANIMIVOST

Čeprav je smrtoglavci za ljudi povsem neškodljiv (razen manjše škode v poljedelstvu in čebelarstvu), pa ga zaradi svojega videza in nočnega načina življenja spremlja negativen in mračen predznak, izražen tudi v številnih ljudskih vražah in verovanjih. V preteklosti so ljudje verjeli, da je ta nočni metulj prinašalec zla, nesreče in smrti ter da njegovo opažanje napoveduje kugo ter druge nevšečnosti in nesreče. V sodobnem času pa se smrtoglavci pojavlja tudi v nekaterih literarnih in filmskih delih iz žanra grozljivk. Smrtoglavci je v številnih jezikih poimenovan po značilni obliki lobanje na oprsju, mračen izvor pa ima tudi znanstveno ime (*Acherontia atropos*), ki ga je živali dal Carl Linne. To ima izvor v starogrški mitologiji. Aheron (ali Stiks) je ime reke v starogrškem mitološkem podzemlju – Hadu –, čez katero so morale iti duše umrlih, Atropos pa boginja usode, ki s škarjami reže nit življenja.